

UNIVERSAL CULTURE VS. GLOBAL CULTURE

Aurora PAȘCAN, Assistant, PhD, University of Medicine and Pharmacy, Târgu-Mureș

Abstract: Universality is generally regarded as a system of values common to all cultures. In the context of globalization and the expansion of the media system, the dialogue between cultures intensified and diversified. Some pessimists perceive globalization as a roller that flattens differences and annihilates the personality and individuality of nations, proposing a kind of cultural promiscuity. If we are moving towards a global “indiferent”, flattened culture or, conversely, to a cultural flourishing in all its diversity is a question that currently troubles not only cultural but also social, political and economic media.

Keywords: culture, universality, globalization, mass-media

Cultura aparține celor mai intime și mai complexe structuri ale naturii ființei umane. Sensul vieții omenești nu poate fi conceput în afara culturii. Se poate afirma că, dacă omul creează cultura, și cultura creează omul, îi conferă scopul suprem al existenței sale, adică îi legitimează nevoile situate în vârful piramidei lui Maslow. Nu există o definiție standard a culturii, ci, mai degrabă, o serie de teoretizări convergente.

Una dintre primele definiții ale termenului a fost oferită de antropologul englez Edward Burnett Tylor (1832-1917), care prezintă *cultura* drept un „ansamblu complex ce include cunoașterea, credințele, arta, morala, dreptul, tradițiile și orice alte producții și modalități de viață create de omul ce trăiește în societate”¹. Ovidiu Drimba definește *cultura* în sens mai restrâns, cu referire doar la aspectul spiritual: „*Cultura* include în sfera ei atitudinile, actele și operele limitate - ca geneză, intenție, motivare și finalitate - la domeniul spiritului și al intelectului. Opera, actul și omul de cultură urmăresc satisfacerea nevoilor spirituale și intelectuale; revelarea de sine, descoperirea necunoscutului, explicația misterului și plăcerea frumosului. Iar în raporturile cu natura, cu omul, cu societatea, urmăresc stabilirea, nu a unor relații practice, utilitare, sau de instrumentalizare a unuia de către celălalt, ci a unei relații de comunicare, de căutare, de regăsire în celălalt.”² Unele definiții ale culturii vizează și câteva semnificații ale conceptului de civilizație. În viziunea lui Ovidiu Drimba, cele două noțiuni se referă la două domenii distincte ale activității umane: „*Civilizație* înseamnă totalitatea mijloacelor cu ajutorul cărora omul se adaptează mediului (fizic și social), reușind să-l supună și să-l transforme, să-l organizeze și să i se integreze. Tot ceea ce aparține orizontului satisfacerii nevoilor materiale, confortului și securității, înseamnă civilizație.”³

Științele comunicării definesc cultura cam în acești termeni: „Producerea și reproducerea culturală a sensului, înțelesului și conștiinței. Sfera înțelesului, care unifică sfera

¹ Tylor, E. B., apud Pierre Bonnte și Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, trad. de Smaranda Vultur și Radu Răutu, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 682.

² Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura SAECULUM I.O., București, 2007, p. 6.

³ Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura SAECULUM I.O., București, 2007, p. 6.

producției (economicul) și cea a relațiilor sociale (politicul).⁴ O definiție strictă e aproape imposibil de configurat în condițiile în care termenul se folosește într-o varietate de contexte, uneori fără nici o legătură între ele: cultura europeană, cultura tinerilor, persoană cultă, cultura clasei muncitoare, cultură victoriană, sau perlă de cultură, cultură de bacterii, agricultură. Prin urmare, termenul „cultură” este multidiscursiv: poate fi discursul naționalismului, al modei, al criticii literare, al marxismului, al feminismului. „În fiecare dintre aceste cazuri, înțelesul termenului *cultură* va fi determinat relațional sau în mod negativ, prin diferențiere de celelalte din același discurs, dar nu în mod pozitiv, prin referire la vreo proprietate intrinsecă sau evidentă, care să fie fixate în eternitate ca fiind esențialmente culturale.”⁵

Inițial, termenul se referea la agricultură, la cultivarea solului, a plantelor, apoi a ajuns să cuprindă și „cultura de ființe vii”. De aici derivă sensul de „cultivarea minții”, consacrat în timpul capitalismului agrar timpuriu din secolele XVII și XVIII. Capitalismul urban, industrial din secolul XIX pare să nu respecte acest înțeles al culturii. „Termenul de cultură a fost consacrat, în special de către Matthew Arnold și continuatorii lui, ca reprezentând căutarea nu a perfecțiunii materiale, ci a celei spirituale, cu ajutorul cunoașterii și practicii «marii» literaturi, a artelor «fine» și a muzicii «serioase».”⁶ Criticii acestui concept argumentau că definiția elitistă a culturii exclude majoritatea oamenilor, oferind „cultura” doar unei minorități de oameni „culți”. În plus, diviziunea culturii se suprapune și peste alte diviziuni sociale, cum ar fi cele de clasă, gen, rasă etc. Hoggart (1957) și Williams (1958) au declanșat ofensiva pentru „demolarea supremației culturii engleze de elită”. Apoi, studiile culturale au dus la transformarea conceptului de cultură în termenii abordărilor multiculturaliste.⁷

Ce mai înseamnă astăzi sintagmele „cultură națională”, „cultură europeană”, „cultură globală” și „cultură universală”? Sunt acestea niște cercuri concentrice care trebuie depășite pentru a permite accesul culturii unei colectivități distincte în conștiința planetară sau doar niște etichete goale de sensuri în contextul postmodernității și al fragmentării societăților într-un mozaic multicultural? Această contrapondere universal/global nu poate fi ignorată în studiile culturale post(post)moderne și se axează în mare măsură pe tensiunea dintre ideile de valoare umanistă și vizibilitate planetară. În postmodernism, nu se mai aplică principiul cartezian „cuget deci există”. El s-a transformat, sub influența pragmatismului culturii media, centrată pe vizual, în „sunt văzut, deci există.”⁸

Emil Cioran scria, încă din 1939, că se poate realiza o clasificare a culturilor în culturi mari și culturi mici, cele mari tinzând să creeze destinul celor mici, să le determine, să le înglobeze, și se întreba dacă România și alte culturi mici vor reuși vreodată se impune în istorie și în cultura „universală”. „Marșul marilor culturi în istorie seamănă... unei fatalități, căci nimic nu le poate opri de la pornirea lor de a se afirma și individualiza, de a impune stilul lor de viață altora și de a robi totul fascinației lor violente.”⁹ Dacă aceste culturi mici se tem

⁴ Tim O'Sullivan, John Hartley, Danny Saunders, Martin Montgomery, John Fiske, *Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale*, trad. de Monica Mitarcă, Editura Polirom, București, 2001, p. 92.

⁵ *Ibidem*, p. 93.

⁶ *Ibidem*, p. 94.

⁷ *Ibidem*, p. 95.

⁸ Mihaela Constantinescu, *Post/postmodernismul: Cultura divertismentului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p.52.

⁹ Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, Humanitas, București, 1990, p. 8.

de asimilare și dispariție, postmodernitatea pune la îndoială chiar și viabilitatea conceptului de cultură ca areal spiritual.

Societatea contemporană trece printr-un amplu proces de schimbare a paradigmei culturale sub influența evoluțiilor din știință, a noilor forme de manifestare a artei și de propagare a culturii prin mediile de comunicare. Cultura postmodernă este asociată, prin toate structurile și articulațiile sale interioare, cu ideea de globalizare. În viziunea lui Gianni Vattimo, postmodernitatea presupune pluralitate și „gândire slabă”: „Post-modernitatea este epoca unei gândiri nu atât fragmentate, cât a pluralității; chiar trecerea de la unitate la pluralitate e o formă de slăbire... Gândirea slabă acceptă elementele postmodernității: sfârșitul metafizicii, sfârșitul viziunii unitare.”¹⁰ În acest sens, Vattimo consideră că postmodernitatea poate fi descrisă doar în termenii „sfârșitului” istoriei.

Conceptul de „sfârșit al istoriei” face obiectul celebrei scrieri al lui Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om* care dezvoltă ideile conținute într-un articol al aceluiași autor, articol care a făcut vâlvă în 1989, fiind publicat în ziarul american *The National Interest*. Autorul demonstrează aici că cele două forțe care au pus în mișcare istoria, și anume „logica științei moderne” și „lupta pentru recunoaștere” au dus la căderea regimurilor totalitare și instaurarea democrației liberale de tip occidental și a societății de consum. Dar libertatea și egalitatea politică și economică au condus de fapt la „sfârșitul istoriei”, iar omul, în acest fel, „satisfăcut”, a devenit „ultimul om”, pentru că va fi încetat să muncească și să lupte.¹¹ Fukuyama merge mai departe, proclamând chiar și sfârșitul culturii și al artei, pentru că artiștii „nu ar mai putea spune nimic esențial nou despre condiția umană”.¹²

Dar, probabil, cel mai mare pericol pentru cultura modernă vine dintr-o direcție care nu are nimic de-a face cu viziunea lui Gianni Vattimo sau teoriile lui Fukuyama. Cultura este comunicațională, prin urmare ea se bazează, în prezent, într-o bună măsură, pe mijlocele de comunicare în masă. Dar, de la sfârșitul secolului XX, mass-media s-a apropiat din ce în ce mai mult de divertisment, livrând aproape toate tipurile de informații în acest ambalaj. Inclusiv cultura trebuie să se conformeze acestui deziderat, dacă dorește să se mențină în atenția publicului.

În prezent, trăim într-o civilizație a imaginii. Oriunde ne-am afla, suntem asediați de imagini care impregnează atât lumea noastră materială, cât și pe cea mentală. Chiar peisajul natural a fost confiscat de industria publicitară, astfel încât nu mai putem admira o plajă însorită sau o superbă cascadă fără să asociem, în subconștient, imaginea lor cu anumite produse promovate în decoruri de acest fel. Toate aspectele vieții noastre și toate alegerile pe care le întreprindem sunt determinate nu atât de realități, cât de imaginea lor, astfel încât imaginea nu mai e o reprezentare a realității; ea a devenit mai reală decât realitatea însăși.

Cultura imaginii, care s-a propagat cu repeziciune în „satul global”, a cucerit totul, chiar și teritoriile pe care le-am fi crezut ferite de un astfel de pericol, spații situate într-o cu totul altă sferă a experienței umane. Cultura cărții, „Galaxia Gutenberg”, a fost subminată de cultura imaginii, iar lectura pare, din ce în ce mai mult, o ocupație anacronică sau excentrică. Arta și-a pierdut, cumva, funcția primordială de reflectare a realității, în condițiile în care nu

¹⁰ Gianni Vattimo, *Sfârșitul modernității*, trad. de Ștefania Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1993, p. 185.

¹¹ Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, trad. de Mihaela Eftimiu, Editura Paideia, București, 1994, p. 268.

¹² *Ibidem*.

mai poate face distincție între realitate și imagine, fapt ce a condus la o criză profundă a tuturor domeniilor sale. Imaginarul artistic se construiește acum prin plierea sa pe imaginarul mediatic, iar artiștii contemporani s-au văzut obligați să se adapteze la această ruptură dramatică a artei de realitate. Singurul mimetism al artei, posibil în acest context, este cel de „camuflare” în culorile mediului¹³, după cum observă Mircea Cărtărescu, de adaptare la cultura media.

Opera culturală este, în general, creația unui singur autor, menită să fie diseminată înspre cât mai mulți receptori, în măsura în care ea valorifică, în structura sa de suprafață sau în cea de profunzime, experiențe individuale relevante pentru o colectivitate cât mai largă. Această formulă simplă, care îl obligă pe creator să se sincronizeze cu aspirațiile comunității din care face parte, capătă dimensiuni copleșitoare în contextul erei globalizării și mediatizării. Un individ poate să aparțină unei colectivități virtual - reale dispersate în toate colțurile lumii, în timp ce este total necunoscut oamenilor ce trăiesc în imediata proximitate. Conceptul de identitate s-a pulverizat sau și-a remodelat conformația teoretică și practică, iar întrebarea: „Cine sunt eu?” sau, pentru un artist: „Pentru cine creez eu?”, e cu siguranță tot mai tulburătoare. Orice „produs cultural” poate ținti astăzi spre o audiență planetară, fapt ce nu poate fi ignorat în nici una din fazele proiectului propus. Pe cât de tentantă pare astăzi misiunea creatorului, pe atât este de dificilă, deoarece el a primit dreptul, dar și datoria de a fi cetățean ai „satului global.”

În contextul globalizării și al expansiunii sistemului mediatic, dialogul între culturi s-a intensificat și diversificat. În paralel cu deschiderea față de alte culturi, s-a menținut sau chiar a crescut efortul de menținere a identității culturale a unor comunități. Zygmunt Bauman, comparând termenii *universalizare*, creat de gândirea modernă și cel de *globalizare*, născut de societatea postmodernă, atribuie celui din urmă conotații negative. „Precum conceptele de *civilizație*, *dezvoltare*, *convergență*, *consens* și alte cuvinte - cheie de la începuturile gândirii moderne și din perioada clasică a acesteia, ideea de *universalizare* emana speranță, intenția și hotărârea de a face ordine [...] Nimic din toate acestea nu a rămas în definiția *globalizării*, așa cum o redă discursul actual. Termenul nou se referă în primul rând la *efectele* globale, în proporție covârșitoare neintenționate și neprevăzute, mai curând decât la *inițiativele* și *întreprinderile* globale.”¹⁴ Sociologul polonez afirmă că *globalizarea* este ceea ce ni se întâmplă tuturor într-o imensă „no man's land”, ce se întinde dincolo de capacitatea de gândire și acțiune a omului. Bauman consideră că *globalizarea* nu este decât un alt nume pentru noua dezordine mondială: „Sensul cel mai profund transmis de ideea de *globalizare* constă în caracterul ei nedefinit, dezorganizat și autopropulsat al problemelor lumii: lipsa centrului, a unui pupitru de comandă, a unui consiliu de decizie, a unui birou managerial.”¹⁵ El întreprinde observații extrem de drastice cu privire la manipularea prin mass-media și efectele exploziei tehnologiilor comunicaționale, notând că „tot ce poate face calculatorul pentru lumea a treia este să-i înregistreze prăbușirea cu mai multă acuratețe.”¹⁶ În viziunea sa, mult elogiata rețea globală de comunicații, întâmpinată ca un fundament tehnologic al

¹³ Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010, p. 477.

¹⁴ Zygmunt Bauman, *Globalizarea și efectele ei sociale*, trad. de Marius Conceatu, Editura Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2005, p. 60.

¹⁵ *Ibidem*, p. 59.

¹⁶ *Ibidem*, p. 71.

unei iminente egalități, de fapt, funcționează selectiv, în favoarea celor puțini, dezavantajându-i și marginalizându-i pe cei mulți.

Revoluția informatică a creat o „foame” de informații care nu e niciodată pe deplin satisfăcută. Se vorbește mereu despre necesitatea de informare, dar, atrage atenția Horia Roman Patapievi, simplul transport de informație nu are niciun fel de virtuți spirituale. Convingerea că Internetul este „o rețea de înfrățire între toți oamenii lumii” e complet greșită, afirmă eseistul și ne reamintește cuvintele lui Heraclit: „Mulțimea cunoștințelor nu te învață să ai minte”.¹⁷ Informația nu poate fi procesată și organizată decât prin discernământ, termen care, în societatea modernă înseamnă, după definiția lui Patapievi: „[...] facultatea de a decide, în condiții de incomensurabilitate a criteriilor, atât valoarea relativă a paradigmatelor incomensurabile, cât și dezirabilitatea teoriilor morale bazate pe acestea.”¹⁸ Aici pot exista două tipuri de atitudini: fie discernământul este inutil și atunci deciziile bazate pe existența „paradigmatelor incomensurabile” sunt arbitrare și iraționale, fie discernământul este esențial pentru orice întreprindere umană, ceea ce înseamnă că nu totul poate fi redus la calcule sau algoritmi. Horia Roman Patapievi consideră corectă cea de-a doua abordare: „viciul modernității” nu este că vrea să explice totul prin calcule, ci că „exclue din ființă tot ce nu se poate calcula.”¹⁹ Cea mai gravă boală a omului recent, a omului „global” este, în viziunea lui Patapievi, lipsa discernământului: „Cu timpul, va trebui să descoperim că, fără discernământ, cultul pentru acumularea a cât mai multă informație nu este decât o formă sofisticată de barbarie, bazată pe glorificarea stupidă a ignoranței, în cele două forme care fac legea în lumea globalizată de azi: cultul vanitos al specializării înguste și aversiunea consumatorilor de cultură populară pentru ceea ce ei și turiferarii lor populiști, cu resentiment și aroganță, numesc «cultura elitelor» (evident, pentru oamenii cu discernământ, un nonsens și o formă de mitocănie).”²⁰

Teoreticianul Adrian Dinu Rachieru se întreabă dacă, după un „Ev mediu catolic”, am pășit într-un „Ev mediu catodic”, care posedă aceeași capacitate imensă de „sărăcire a umanului”: „Globalizarea mediatică [...] înseamnă, într-un sens, întoarcerea la tribalism.”²¹ Mass-media a produs o nouă cultură și tot ea a avut un rol decisiv în constituirea „satului planetar” sau chiar a „tribului planetar”²² Teoreticianul afirmă că epoca noastră este marcată de o virulență ideologică, „descărcată mediatic sub ambalaje mincinoase”, ceea ce o face extrem de vulnerabilă. Globalizarea ar trebui să însemne responsabilizare față de problemele omenirii și nu refugiul într-o euforie mediatică iresponsabilă.²³

În opinia futurologului american Alvin Toffler, *civilizația* se definește prin modalitățile de a produce mijloace de subzistență sau chiar bogăție: în trecut, agricultura, apoi industria, acum cu o nouă ramură, care a căpătat o amploare imensă, industria calculatoarelor.²⁴ Cele trei nivele de dezvoltare, numite de Toffler Primul, al Doilea și Al

¹⁷ Horia Roman Patapievi, *Omul recent*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 250.

¹⁸ *Ibidem*, p. 251.

¹⁹ Horia Roman Patapievi, *Omul recent*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 251.

²⁰ *Ibidem*, p. 253.

²¹ Adrian Dinu Rachieru, *Globalizare și cultură media*, Editura Institutul European, Iași, 2003, p. 11.

²² *Ibidem*, p. 111.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Alvin Toffler, *Al treilea val*, trad. de Georgeta Bolomey și Dragan Stoianovici, Editura Antet și Lucman, Filipeștii de Târg, Prahova și București, fără an de apariție, p. 17.

Treilea Val, vor produce pe viitor conflicte importante. Toffler arată că intelectualii regiunilor economice înapoiate scriu imnuri naționale, în timp ce poeții și intelectualii statelor celui de-al Treilea Val cântă despre o lume globalizată, fără frontiere. De fapt, conflictele majore, consideră el, se află la granițele dintre aceste civilizații. De la conflictele minore, bazate pe diferențele culturale, se ajunge la conflicte majore, la adevărate „băi de sânge”, care interesează mase mult mai largi de oameni, aflați pe diferite trepte ale civilizației. “Asistăm în prezent la o uluitoare diversitate de războaie separatiste, violențe etnice și religioase, lovituri de stat, dispute asupra frontierelor, frământări civile și războaie teroriste, împingând valuri de imigranți chinuți de sărăcie și alungați de războaie, (precum și hoarde de traficanți de droguri) peste hotarele naționale. În economia globală tot mai strâns integrată, aceste mici conflicte declanșează efecte secundare în țările înconjurătoare (și chiar și în cele mai îndepărtate.) Astfel un scenariu cu «multe războaie mici» îi determină pe planificatorii militari ai multor armate să privească din nou spre ceea ce ei numesc «operațiuni speciale» sau «forțe speciale»- războinicii de nișă ai zilei de mâine.”²⁵

În *Paroxistul indiferent*, Jean Baudrillard se pronunță în sensul unei delimitări clare între *mondial* și *universal*, care nu numai că nu evoluează împreună, dar se și exclud. „Mondializarea este cea a tehnicilor, a pieței, a turismului, a informației. Universalitatea este a valorilor, a drepturilor omului, a libertăților, a culturii, a democrației. Mondializarea pare ireversibilă, în timp ce universalitatea e mai curând pe cale de dispariție.”²⁶ Conceptul de universalitate a fost lansat de cultura occidentală, afirmă Baudrillard, dorindu-se a fi un sistem de valori care să anuleze diferențele dintre culturile pe care le include, situându-se, în același timp, deasupra lor. Considerând că rostul oricărei valori este de a deveni universală, nu înțelegem că, în acest fel, valoarea dispare, se pierde în universal. Astfel, democrația, drepturile omului etc. sunt valori care, prin expansiunea lor, s-au diluat până la anulare.

Globalizarea înseamnă, în primul rând, flexibilitatea pieței, circulația fără precedent a bunurilor și a banilor, într-un fel de promiscuitate economică ce își găsește echivalent și în cultură, prin difuzarea mondială a tuturor valorilor. Astfel, nu mai există nici o diferență între *universal* și *mondial*, crede Baudrillard. Vestea bună ar fi că, după spargerea oglinzii *universalului*, singularitățile revin la viață, ca mișcări de rezistență la dominația universalului. „Această resurgență, dacă nu chiar această insurecție a singularității poate îmbrăca forme violente, animalice, iraționale dacă o privim din punctul de vedere al gândirii luminate - forme etnice, religioase, lingvistice, dar și la nivelul individului, caracteriale și nevrotice.”²⁷ În lipsa acestor singularități care să facă diferența, ne îndreptăm spre o „cultură indiferentă”. În viziunea lui Baudrillard, societățile mai puțin dezvoltate, „adolescente” au acum șansa de a fi considerate de avangardă, „[...] nu societățile noastre occidentale, îmbuibate cu privilegiul lor tehnologic, ca și cu un evoluționism feroce și drept-cugetător, care le interzice să se mai gândească și la altceva decât la supremația mondială a propriului lor model.”²⁸

²⁵ Alvin Toffler, *Război și anti-război*, trad. de Mihnea Columbeanu, Editura Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 1995, p.88.

²⁶ Jean Baudrillard, *Paroxistul indiferent*, trad. de Bogdan Ghiu, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2001, p.16.

²⁷ *Ibidem*, p.17.

²⁸ *Ibidem*, p.19.

În viziunea lui Jean Baudrillard, cultura media e menită să ofere individului un bagaj minim de cunoștințe, ceea ce el numește „cea mai mică cultură comună”, care nu mai reprezintă un bagaj cognitiv în sensul propriu al termenului, ci un straniu corpus de semne și referințe, de semnale intelectuale la modă, care se constituie în „cultura de masă”. Baudrillard e convins că, inevitabil, comunicarea de masă exclude cultura și cunoașterea. „Nu putem pune problema unor adevărate procese simbolice sau didactice, căci ar însemna să compromitem participarea colectivă fără de care ceremonia n-ar avea sens - participare ce nu se poate consacra decât printr-o *liturghie*, un cod formal de semne golite cu grijă de orice reziduu de sens.”²⁹ Concluzia ar fi că este inutil să confruntăm valoarea culturii savante cu a culturii mediatică. Același teoretician nu dă nici o șansă omului postmodern, considerând că el nu mai are destin, nu mai e un subiect, ci are, mai degrabă, conformație de clonă. „Statutul său este straniu, el este asemenea unei particule, unui corpuscul, unei molecule, unui electron liber, unei monade.”³⁰

În privința confruntării dintre global și universal s-au cristalizat, evident, două curente de opinie. Unul este cel exprimat de teoreticieni precum Bauman și Baudrillard, care consideră că globalizarea va conduce în mod inevitabil la exacerbarea tensiunilor interetnice și interstate. Pesimiștii percep globalizarea ca pe un tăvălug care nivelează diferențele culturale și anihilează personalitatea și individualitatea națiunilor. Alți comentatori au o viziune mai optimistă asupra globalizării, care ar duce la înflorirea culturilor, în toată diversitatea lor, cu atât mai mult cu cât au la dispoziție mijloace fără precedent de a se face cunoscute. Această abordare este preferată și de Ioan Bari: „Sunt scoase la iveală limbi ignorate, tradiții locale, [...] Ideea că integrarea statelor atrofiază culturile este dezmințită pe plan regional de ceea ce se întâmplă în Europa. Instituțiile și economia se pot integra, nimeni nu se atinge de culturi.”³¹ Totuși, găsirea echilibrului între integrare și dreptul de a fi *diferit* reprezintă o problemă dificilă, atât la nivelul individului, cât și al statului din care face parte.

În această polemică, uneori, cu accente patetice, Steven Connor adoptă o poziție rațională, susținută de o argumentație pertinentă. Connor acceptă că formele de organizare și exprimare politică pot fi variabile în funcție de coordonatele geografice și istorice, dar principiile și valorile care le generează nu pot fi supuse aceleiași fragmentări: „[...] ce principiu, exceptând un principiu colectiv, desigur, un principiu universal, ar putea garanta posibilitatea unei negocieri libere între aceste multiple centre de interes sau între jocurile de limbaj eterogene ale lui Lyotard?”³² În opinia teoreticianului, politica postmodernă a culturii ar trebui să nu admită sistemele care impun uniformitatea prin retorica universalității. Pe de altă parte, nu există argumente viabile de combatere a unor principii universale, precum libertatea și dreptatea. Critica postmodernă a sistemelor opresive ale universalității depinde, implicit, de conștientizarea dreptului universal al fiecărui om de a nu fi supus unui regim injust și tiranic. Altfel, nu ar mai conta dacă metanarațiunile erau false sau nu, opresive sau nu, și nu ar mai exista motive pentru a fi abandonate. În acești termeni, chiar teza lui Lyotard

²⁹ Jean Baudrillard, *Societatea de consum. Mitori și structuri*, trad. de Alexandru Matei, Editura Comunicare.ro, București, 2008, p. 132.

³⁰ Jean Baudrillard, *Paroxistul indiferent*, trad. de Bogdan Ghiu, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2001, p. 41.

³¹ Ioan Bari, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003, p. 604.

³² Steven Connor, *Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane*, trad. de Mihaela Oniga, Editura Meridiane, București, 1999, p. 342.

a „incredulității față de metanarațiuni” nu ar însemna prăbușirea principiilor etice generale, dimpotrivă, ar demonstra „permanenta lor forță de corecție”.³³

Ignorarea conceptului de valoare universală și a principiilor etice în favoarea unei dictaturi a pragmatismului, a bunului plac, înseamnă a adopta tot un principiu universal, conform căruia puterea are întotdeauna dreptate. Analiza culturală în postmodernitate marchează o etapă de importanță epocală, nu doar în recunoașterea dreptului la diversitate, ci și în dezvoltarea conștiinței etice. Globalizarea, de fapt, urmărește exploatarea și administrarea diversității opiniilor și intereselor. Steven Connor consideră că principala sarcină „teoretică” a postmodernității viitorului este „crearea unor forme noi și mai cuprinzătoare de colectivitate etică”.³⁴ Concluzia inevitabilă ar fi că analiza culturală postmodernă nu are voie să devină complicele unei globalizări exploatare, ci trebuie să creeze un cadru comun de exprimare a vocilor diversității, prin apelul la principii universale de organizare politică, economică și culturală în „satul planetar.”

Bibliografie

- Bari, Ioan, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003
- Baudrillard, Jean, *Paroxizmul indiferent*, traducere de Bogdan Ghiu, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2001
- Baudrillard, Jean, *Societatea de consum: mituri și structuri*, traducere de Alexandru Matei, Editura Comunicare.ro, București, 2005
- Bauman, Zygmunt, *Globalizarea și efectele ei sociale*, traducere de Marius Conceatu, Editura Antet, Filipeștii de Tîrg, 2005
- Bonte, Pierre și Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, traducere de Smaranda Vultur și Radu Răutu, Editura Polirom, Iași, 1999
- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999
- Connor, Steven, *Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane*, traducere de Mihaela Oniga, Editura Meridiane, București, 1999
- Constantinescu, Mihaela, *Post/postmodernismul: Cultura divertismentului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001
- Cioran, Emil, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 1990
- Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, Ed. SAECULUM I.O., București, 2007
- Fukuyama, Francis, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, traducere de Mihaela Eftimiu, Editura Paideia, București, 1994
- O’Sullivan, Tom; Hartley, John; Saunders, Danny; Montgomery, Marin; Fiske, John, *Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale*, traducere de Monica Mitarcă, Editura Polirom, București, 2001
- Patapievic, Horia Roman, *Omul recent*, Editura Humanitas, București, 2008
- Rachieru, Adrian-Dinu, *Globalizare și cultură media*, Editura Institutul European, Iași, 2003

³³ Steven Connor, *Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane*, trad. de Mihaela Oniga, Editura Meridiane, București, 1999, p. 342

³⁴ *Ibidem*, p. 343.

Toffler, Alvin, *Război și anti-război*, traducere de Mihnea Columbeanu, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 1995

Toffler, Alvin, *Al treilea val*, traducere de Georgeta Bolomey și Dragan Stoianovici, Editura ANTET XX PRESS și LUCMAN, București, fără an de apariție

Vattimo, Giani, *Sfârșitul modernității. Nihilism și hermeneutică în cultura postmodernă*, traducere de Ștefania Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1993